

KRIMINĀLTIESĪBU APAKŠNOZARE

VARDARBĪBAS UN CIETSIRDĪGAS IZTURĒŠANĀS PRET BĒRNU JĒDZIENU SATURA KRIMINĀLTIESISKĀS PROBLĒMAS*

*Dr. iur. Aldona Kipāne,
Rīgas Stradiņa universitāte, Juridiskā fakultāte, Latvija*

Mūsdienu dinamiskais un pārmaiņu pilnais dzīves ritms, jauni izaicinājumi, specifiskas sociālas un ekonomiskas intereses caurstrāvo praktiski visas dzīves sfēras. Tas ietekmē cilvēku savstarpējās attiecības, pastiprinot vardarbīgas rīcības izpausmes, īpaši asi izpaužoties attiecībā pret bērniem. Vardarbība, cietsirdība un nežēlība ir nopietns drauds bērna normālai attīstībai, veselībai un dzīvībai.

Vardarbības terminoloģija satur daudzus savstarpēji saistītus terminus, piemēram, agresija, konflikts, naidīgums u. c. Vardarbība, agresija, cietsirdība un nežēlība ir visuresoša, tas ir plaši pastāvošs fenomens, un tā klātbūtne nav atkarīga no kultūras īpatnībām¹. Vārda „vardarbība” saturam un tās dažādo izpausmju izpratnei (politisko, psiholoģisko, socioloģisko, filozofisko, medicīnisko, reliģisko, seksuālo un citu) tiek veltīta visas pasaules uzmanība. Vardarbības jēdzienam ir variativitātes izpausmes, kā arī kontekstu un formu dažādība, tāpēc grūti atrast universālu definīciju, iespējams, šāda daudzpusēja pieeja nav sekmējusi vienotas koncepcijas izveidi².

Pamatā vardarbība tiek raksturota kā agresīva darbība pret upuri, apzīmējot noteiktu darbību, procesu un piespiedu metodes pret kādu (rupjas varas lietošana; nelikumīga piespiešana utt.). Vardarbības enciklopēdijā³ vardarbība definēta kā uzvedība, kuras mērķis ir aizskart cilvēku vai iznīcināt materiālus objektus, savukārt agresija – kā tīši paredzēti centieni nodarīt kaitējumu cilvēkiem vai iznīcināt īpašumu. Pasaules Veselības organizācija (PVO) vardarbību definē kā tīšu iedomātu vai reāla fiziska spēka vai varas apzinātu lietošanu pret sevi, citu personu, grupu vai kopienu, kas izraisa vai spēj izraisīt ievainojumu, nāvi, psiholoģisku kaitējumu,

attīstības traucējumus vai zaudējumus. Sniegtais skaidrojums atklāj vardarbības ietekmes sfēras plašo aspektu. PVO ir ieviesusi vardarbības tipoloģiju⁴, iedalot vardarbību trīs lielās kategorijās atkarībā no tā, kas veic vardarbības aktu: **pret sevi vērstā vardarbība**, ko persona raida pret sevi pašu – suicidāla uzvedība, pašnāvība, kaitējuma nodarīšana sev pašam jeb pašsakropļošana; **starppersonu vardarbība**, ko personai nodara cits indivīds vai maza indivīdu grupa, piemēram, ģimene/partneris un kopiena; **kolektīvā vardarbība**, ko veic lielākas grupas: valstis, organizēti politiskie grupējumi, militārie grupējumi un teroristu organizācijas. Kolektīvo vardarbību iedala sociālajā, politiskajā un ekonomiskajā.

Latvijā veikto pētījumu rezultāti atklāj, ka starppersonu vardarbības aspektā sabiedrība visbiežāk atpazīst vardarbību pret bērniem. Bērnu aizsardzība no visāda veida ļaunprātīgas izmantošanas nostiprināta vairākos starptautiskos tiesību aktos. Atbalstāms ir uzskats, ka „mūsdienu starptautiskās tiesības bērnu aizsardzībā ir visnotaļ modernas un attīstītas. Starptautiskās tiesības paredz bērnu tiesību efektīvu aizsardzību. Vienlaikus starptautiskā sabiedrība saskaras ar ļoti nopietniem bērnu tiesību pārkāpumiem daudzās pasaules valstīs”⁵. PVO piedāvātais vardarbības pret bērnu definējums, ietver visas fiziskās

* *Pētījums prezentēts Starptautiskajā zinātniski praktiskajā konferencē “SABIEDRĪBA. CILVĒKS. DROŠĪBA. 2016. DROŠĪBA UN TIESISKĀ KĀRTĪBA ĢEOPOLITISKO RISKU APSTĀKĻOS” 2016. gada 22. aprīlī Rīgā. Konferencē rīkotāji Baltijas Starptautiskā akadēmija un sabiedriskā organizācija Society for Baltic Security*

un/vai emocionālās cietsirdības (nežēlības), seksuālās vardarbības, novārtā pamešanas vai nolaidīgas izturēšanās vai komerciālas vai savādākas ekspluatācijas formas, kas var izraisīt reālu vai potenciālu kaitējumu bērna veselībai, dzīvībai, attīstībai vai pašcieņai, bērnam atrodoties atbildības, uzticēšanās un/vai varas attiecību kontekstā⁶. Tātad, saskaņā ar minēto definējumu varam nošķirt šādas vardarbīgas rīcības formas pret bērnu: fiziskā vardarbība, seksuālā vardarbība, emocionālā (psiholoģiskā) vardarbība un aprūpes trūkums.

Vecāku nolaidība vai bērna novārtā pamešana izpaužas kā bērna pamatvajadzību neapmierināšana. Pētījumi Latvijā rāda, ka biežāk sastopamās vecāku nolaidības formas ir fiziskā, emocionālā nerūpēšanās par bērnu, nerūpēšanās par bērna veselību, izglītību un sociālajām vajadzībām. Likumdevējs Latvijā aprūpes trūkumu Krimināllikuma 174. pantā ir apzīmējis kā cietsirdīgu apiešanos ar nepilngadīgo.

Raksta mērķis ir, analizējot Krimināllikuma 174. pantā noteiktā noziedzīgā nodarījuma sastāvu, izvērtēt kvalifikācijas problēmas, kas rodas, nošķirot jēdzienus vardarbīga un cietsirdīga apiešanās ar nepilngadīgo. Pētījumā pielietota analīzes un sintēzes metode, tiesību normu interpretācijas metode. Konkrētu piemēru atspoguļojumam izmantoti judikatūras materiāli.

Krimināllikuma 174. pants ir speciālā norma, kas aizsargā mazgadīgo un nepilngadīgo, kurš atrodas materiālā vai citādā atkarībā no kādas personas. Nodarījums tieši vērst uz nepilngadīgā, mazgadīgā fiziskās, psihiskās veselības interešu, normālas fiziskās un garīgās attīstības interešu aizsardzību. Saskaņā ar Valsts policijas⁷ statistikas datiem, pēdējo četru gadu laikā (2012.–2015.) no cietsirdīgas vai vardarbīgas apiešanās cietuši 346 bērni. Attiecīgi pa gadiem: 2015. gada laikā no vardarbīgas vai cietsirdīgas apiešanās cietuši 95 bērni (50 – zēni; 49 – meitenes), 2014. gadā – 107 (zēni – 53; meitenes – 54); 2013. gadā – 64 (zēni un meitenes – 32); 2012. gadā – 76 (40 – zēni; 36 – meitenes). Pēc Tiesu informācijas sistēmas (TIS)⁸ datiem, pēdējo četru gadu laikā atbilstoši Krimināllikuma 174. pantam notiesātas 167 personas (no tiem 34 – sievietes).

Krimināllikuma 174. panta pirmajā daļā noteikta kriminālatbildība par cietsirdīgu vai vardarbīgu apiešanos ar nepilngadīgo⁹, ja ar to nepilngadīgajam nodarītas fiziskas vai psihiskas ciešanas un ja tās nodarījušas personas, no kurām cietušais ir materiāli vai citādi atkarīgs un ja šīm darbībām nav Krimināllikuma 125. panta vai

126. panta paredzētās sekas. Panta otrajā daļā kvalificēts sastāvs – par tām pašām darbībām, ja tās izdarītas pret mazgadīgo¹⁰.

Minētais noziedzīgais nodarījums apdraud nepilngadīgas un mazgadīgas personas materiāli vai citādi atkarīgas personas psihisko un/vai fizisko veselību, jo tiek nodarītas tieši tāda veida ciešanas¹¹. Par cietsirdīgu vai vardarbīgu apiešanos ar nepilngadīgo un mazgadīgo pie kriminālatbildības saucama fiziska un pieskaitāma, četrpadsmit gadu vecumu sasniegusi persona, no kuras nepilngadīgais, mazgadīgais cietušais ir materiāli vai citādi atkarīgs, piemēram, vecāki, adoptētāji, pedagogi, vecākie brāļi un māsas ģimenē, kuri palikuši bez vecākiem, u. c. Tātad par minētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu pie kriminālatbildības saucams speciālais subjekts – persona, kurai piemīt ne vien nodarījuma subjekta pamatzīmes – pieskaitāmība un kriminālatbildības vecums, bet panta dispozīcijā paredzētās īpašības, kas ir konkrētā noziedzīgā nodarījuma sastāva subjekta obligātas pazīmes¹². Būtiski ir norādīt, lai konstatētu minētā nodarījuma speciālā subjekta esamību, jākonstatē materiālas atkarības vai citādas atkarības pazīmes. Turklāt nodarījuma kvalifikācijai pietiekama viena atkarības veida konstatācija. Piemēram, būdams nepilngadīgās N. I. tēvs, t. i., persona, no kuras cietusī materiāli vai citādā veidā atkarīga, izdarīja vardarbību apiešanos ar nepilngadīgo, nodarot fiziskas un psihiskas ciešanas. Jēdziens atkarība, latviešu skaidrojošā vārdnīcā tiek skaidrots kā atrašanās kāda varā, ietekmē, patstāvības trūkums¹³. Ar materiālu atkarību jāsaprot tādas attiecības starp vainīgo un cietušo, kad vainīgajam ir pienākums sniegt cietušajam būtisku materiālu palīdzību vai cietušais atrodas pilnīgā vainīgā apgādībā. Ar citādu atkarību krimināltiesībās saprot militāras, darba, dienesta attiecības, attiecības starp pedagogu un skolnieku, medicīnas darbinieku un pacientu, fiziski nespējīgu vai psihiski slimu un tā kopēju, atkarību, kas izriet no radniecības, laulības u. tml.¹⁴

Kriminālatbildība paredzēta par tādu cietsirdīgu vai vardarbīgu apiešanos ar cietušo, kā rezultātā cietušajam 1) nodarītas fiziskas vai psihiskas ciešanas; 2) viegli miesas bojājumi. Izmeklēšanas un tiesu praksē nostiprinājusies atziņa, ja persona ar vardarbīgu apiešanos nepilngadīgajam, kurš ir materiāli vai citādi atkarīgs no viņas, nodarījusi vieglus miesas bojājumus, nodarījums kvalificējams tikai pēc Krimināllikuma 174. panta¹⁵. Augstākās tiesas

prakses apkopojumā krimināllietās par cietsirdīgu un vardarbību pret nepilngadīgo¹⁶ norādīts, ka obligāts kriminālatbildības nosacījums ir fizisku vai psihisku ciešanu nodarīšana cietsirdīgas vai vardarbīgas apiešanās rezultātā, jo, nekonstatējot tādas sekas, persona par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo saucama pie administratīvās atbildības saskaņā ar Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksu¹⁷.

Fiziskas ciešanas ir fiziskās vardarbības tiešas sekas, un tās tiek saistītas ar ķermeņa sāpēm, ko izraisa fiziska spēka pielietošana, dažāda veida fiziskas traumas, ievainojumi utt., un kas izpaužas kā negatīvas sajūtas: sāpes, drudzis, nelaba dūša, reiboņi un citi slimīgi simptomi. Piemēram, V. Z. vardarbīgi apgājies ar savas kopdzīvotājas piecus gadus veco dēlu – satvēris bērnu aiz rokām un pielicis bērna abas dūrītēs savilktais rokas pie istabā iekurtās krāsns mūrīša, turot tās piespiestas klāt pie karstā mūrīša vairākas sekundes un izraisot abu plaukstu pirkstu I un II pakāpes apdegumus, kas pēc sava rakstura pieskaitāmi viegliem miesas bojājumiem ar īslaicīgu veselības traucējumu¹⁸.

Psihiskās ciešanas (psihiskās sekas, psihiskais kaitējums) ir psihiskās (emocionālās) vardarbības rezultāts, kas izpaužas kā kaitīgas izmaiņas cilvēka emocionālajā sfērā negatīvu psihisku stāvokļu veidā jeb kā emocionālais stress. Speciālajā literatūrā¹⁹ skaidrots, ka emocionālais stress rodas draudu, aizvainojuma situācijās, kad bailes (bažas) par draudu realizēšanu, aizvainojums un pazemojums var novest pie psihisko procesu norises izmaiņām, emocionālām novirzēm, darbības motivācijas sfēras transformācijas, kustības un runas centru darbības traucējumiem, tādējādi ietverot bērna sociālās, emocionālās, kognitīvās un intelektuālās attīstības traucēšanu un/vai bērna uzvedības neatbilstošu mainīšanu. Psihisko ciešanu nodarīšanas fakts obligāti jāpamato ar ekspertīzes atzinumu vai ar psihologa atzinumu par psiholoģiskās izpētes rezultātiem. Piemēram, S. N. ilgstošās fiziskas un emocionālas vardarbības rezultātā viņa četrus gadus vecā dēla psihē konstatējamas fiziskās un emocionālās vardarbības sekas, kas izpaužas ar pazeminātu emocionālo briedumu, apgrūtinātu saskarsmi, agresivitāti uzvedībā, paaugstinātu trauksmainību, emocionālo spriedzi, nedrošības, neaizsargātības sajūtu, pretrunīgām izjūtām saistībā ar tēvu, kas rada tieksmi pasniegt vēlamo par esošo – fantazēšana par tēva nākšanu ciemos²⁰. Citā gadījumā, cietušajiem tika konstatēti psihoemocionāli traucējumi un psihosomatiskas

reakcijas, depresīvas iezīmes, atsevišķi pēc traumas stresa simptomi, trauksme, vainas sajūta, nedrošības sajūta, neziņa un neizpratne par patēva rīcību, bailes no patēva un viņa atriebības²¹.

Krimināllikuma 174. pantā paredzētā nozieguma sastāvs ir formāls, tas ir pabeigts ar fiziskas vai psihiskas vardarbības lietošanas brīdi, vai arī ar brīdi, kad bērns atstāts bez aprūpes, kas sakrīt ar fizisku vai psihisku ciešanu nodarīšanas brīdi.

No subjektīvās puses Krimināllikuma 174. pantā ietvertais nodarījums ir tīšs, to raksturo tiešs nodoms, jo vainīgais apzinās savas darbības vai bezdarbības kaitīgumu un to apzināti veic vai pieļauj. Fizisku vai psihisku ciešanu nodarīšanu cietsirdības vai vardarbības rezultātā vainīgais var vēlēties vai apzināti tās pieļaut, taču tas neietekmē nodarījuma subjektīvās puses raksturojumu kopumā.

Atbilstoši KL 174. panta pamatsastāvā ietvertā nodarījuma objektīvā puse var izpausties gan kā aktīva darbība, gan bezdarbība:²²

1) Cietsirdīga apiešanās ar cietušo, kas izpaužas kā necilvēciska attieksme pret bērnu, cietušā goda un cieņas pazemošana, ņirgāšanās par viņu, atstāšana bez aprūpes, ēdiena, dzēriena vai pamešana novārtā; izdzīšana no mājām un tamlīdzīgas darbības. Cietsirdīga apiešanās no objektīvās puses ir bezdarbība, ko raksturo nolaidīga izturēšanās pret bērnu – tā aprūpes un uzraudzības pienākumu nepildīšana, bērna pamešana novārtā, kad netiek ievērotas bērna medicīniskās, emocionālās, vides un fiziskās vajadzības²³.

2) Vardarbīga apiešanās ar cietušo. Krimināllikuma zinātniski praktiskajā komentārā skaidrots, ka vardarbīga apiešanās var izpausties kā draudi ar fizisku izrēķināšanos (psihiska vardarbība) vai fiziska vardarbība – sišana, piekaušana, spīdzināšana, piemēram, var minēt šādu rīcību, zīdaiņa agresīva raustīšana, nēsāšana aiz rokām un kājām, turēšana ar galvu uz leju.

Tātad tie ir divi patstāvīgi un alternatīvi noziedzīgās rīcības izpausmes veidi. Šīs rīcības veidi konkretizējami un precīzi norādāmi gan apsūdzībā, gan tiesas spriedumā. Šajā aspektā analizējami jēdzieni vardarbīga apiešanās un cietsirdīga apiešanās.

Īpašības vārds “cietsirdīgs”²⁴ apzīmē: 1) vienaldzīgs, nejūtīgs pret citu ciešanām, nežēlīgs; 2) tāds, kurā izpaužas šāda īpašība. Cietsirdība ir sociāli psiholoģisks fenomens, kas izpaužas dzīvai būtnei ar konkrētā kultūrā

nepieņemamiem paņēmienu. Ja vardarbīga apiešanās ar nepilngadīgo saistāma ar fiziska spēka, draudu vai citādas iedarbības uz cietušā psihi pielietošanu, kas ir aktīvas darbības, tad cietsirdīgu apiešanos ar cietušo raksturo nolaidīga izturēšanās pret bērnu – tā aprūpes un uzraudzības pienākumu nepildīšana, bērna pamešana novārtā, kad netiek ievērotas bērna medicīniskās, emocionālās, vides un fiziskās vajadzības²⁵. Piemēram, K. A. bija ieslēdzis jaunāko meitu dzīvojamā istabā, un nelaida ārā vismaz trīs dienas, tai laikā pieņemot ciemiņus un lietojot alkoholu, kā arī bez virsdrēbēm izdzina no telpām ziemas salā.

Vardarbību krimināltiesībās iedala:

- Fiziskā vardarbība, kas izpaužas kā spēka pielietošana ikvienā veidā un izmantojot jebkādas līdzekļus un paņēmienus²⁶. Fiziskā vardarbība var būt saistīta ar 1) iedarbību uz cilvēka ādas virsmu; 2) tiešu iedarbību uz iekšējiem orgāniem un audiem²⁷. Tādējādi tiek apdraudēta cilvēka fiziskā drošība. Fiziski vardarbīga izturēšanās pret bērnu ir saistīta ar situācijām, kuru rezultātā bērnam apzināti tiek nodarītas fiziskas ciešanas un rodas miesas bojājumi. Bērnu tiesību aizsardzības likuma 11. pants nosaka, ka fiziska vardarbība ir bērna veselībai vai dzīvībai bīstams apzināts spēka pielietojums saskarsmē ar bērnu vai apzināta bērna pakļaušana kaitīgu faktoru, tai skaitā, tabakas dūmu iedarbībai.
- Psihiskā (emocionālā) vardarbība ir tāda rīcība, kas liek bērnam izjust emocionālu spriedzi, apdraudot vai ietekmējot vecumam atbilstošu emocionālu attīstību. Bērnu tiesību aizsardzības likuma 1. panta 12. punktā skaidrota kā bērna pašcieņas aizskaršana vai psiholoģiska ietekmēšana (draudot viņam, lamājot, pazemojot viņu, bērna klātbūtnē vardarbīgi izturoties pret viņa tuvinieku vai citādi kaitējot viņa emocionālajai attīstībai). Varam secināt, kā emocionālā vardarbība pret bērnu vērtējama arī vardarbība, kas vērsta pret bērna māti bērna klātbūtnē. Speciālisti ir norādījuši uz to, ka „vecāku savstarpējā agresija, tieši neskarot bērnu, rada sarežģītumus gan viņa pasaules internalizācijas²⁸ procesā, gan izpaužas ārēji kā bērna uzvedības problēmas”²⁹. Pētījumi rāda, ka aptuveni 50–70% gadījumu, kad konstatēta vardarbība pret sievieti ģimenē, arī bērni, kas dzīvo kopā ar sievieti, ir pakļauti vardarbības riskam. Turklāt šādiem bērniem ir lielāka iespēja piedzīvot vardarbību, īpaši fizisko. Apmēram 45% no varmākām (angļu val. *batterers*) paziņoja par to, ka uzauguši apstākļos, kur bijuši liecinieki vardarbībai ģimenē³⁰.
- Seksuālā vardarbība ir bērna iesaistīšana seksuālās darbībās, ko bērns nesaprot vai kurām nevar dot apzinātu piekrišanu (Bērnu tiesību aizsardzības likums). Piemēram, ar Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2013. gada 21. maija spriedumu lietā Nr. K30-0291-13/1, krimināllieta Nr. 11091038811, T. F. atzīta par vainīgu KL 174. panta otrajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā, norādot, ka viņa cietsirdīgi un vardarbīgi apgājusies ar savu mazgadīgo dēlu, proti, no 2005. gada, kad bērns bija vien trīs gadus vecs, līdz 2011. gada 4. janvārim vairākkārtīgi un sistemātiski mazgadīgā dēla klātbūtnē nodarbojās ar dzimumattiecībām ar pirmstiesas kriminālprocesā nenoskaidrotiem vīriešiem, paļaudamās, ka mazgadīgais ir aizmidzis un neredz iepriekšminētās darbības, un tādējādi, pakļaudama mazgadīgo pieaugušo seksualitātei, kas ir viens no seksuālās vardarbības veidiem, nodarīja mazgadīgajam psihiskas ciešanas. 2011. gada 4. janvārī, būdama alkohola ietekmē, aiz dusmām deviņus gadus vecajam dēlam ne mazāk kā trīs reizes ar dūri iesita pa seju, pēc tam ar abām rokām satvēra mazgadīgo aiz kakla un žņaudza, nodarīdamam miesas bojājumus – vaiga sasitumu ar asinsizplūdumiem, kā arī fiziskas un psihiskas ciešanas. No apraksta redzams, ka T. F. ir pieļāvusi fizisku vardarbību pret mazgadīgo, kas atbilst KL 174. panta otrajā daļā paredzētā nodarījuma pazīmēm. Taču T. F. netika inkriminētas darbības par stāšanās dzimumattiecībās mazgadīgā dēla klātbūtnē, jo atbilstoši krimināltiesību teorijas³¹ un prakses atziņām³² seksuālu darbību, piemēram, dzimumakta, anāla vai orāla akta, darbību, kas vērstas uz dzimumtieksmju apmierināšanu pret dabiskā veidā, izdarīšana mazgadīgā klātbūtnē ir vērtējama kā fiziska pavešana netiklībā. Šajā gadījumā būtu risināms jautājums par Krimināllikuma 174. pantā otrajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma kopību ar Krimināllikuma 162. pantu (pavešana netiklībā).

Vardarbība savās izpausmēs reti ir viendabīga. Aksiomātiski skaidrs, ja persona cieš no fiziskas un/vai seksuālās vardarbības, tad vienlaikus piedzīvo arī emocionālu vardarbību. Seksuālās vardarbības upuris parasti tiek pakļauts arī

fiziskajai un emocionālajai vardarbībai. Fiziskās vardarbības upuris vienlaikus tiek pazemots arī emocionāli. Piemēram, Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesas 2015. gada 14. septembra spriedumā Nr. K28-0425-15 konstatēs, ka /pers. A/ vardarbīgi apgājās ar mazgadīgajiem, un ar to mazgadīgajiem nodarītas fiziskas un psihiskas ciešanas, un tās nodarījusi persona, no kuras cietušie ir materiāli un citādi atkarīgi, un tieši: /pers. A/ 2015. gada 23. aprīlī ap pulksten 20.30, būdams alkohola ietekmē, ieradās savā faktiskajā dzīvesvietā, kur dzīvoja faktisku kopdzīvi ar /pers. B/, turklāt audzinot kopīgo bērnu /pers. C/, un /pers. B/ bērnu no citas kopdzīves /pers. D/. Pers. A, atceroties iepriekšējo mutisko sadzīves strīdu ar /pers. B/, uzvedās agresīvi, vārdos izsakot savu nepatiku, tad piegāja pie /pers. B/, kura turēja rokās 10 mēnešus vecu zīdaiņu /pers. C/, tad /pers. A/ ar roku iesita ne mazāk, kā 2 reizes /pers. B/ pa galvu, kā arī ar roku iesita 1 reizi /pers. C/ pa galvu, kā rezultātā nodarīja mazgadīgajam /pers. C/ fiziskas ciešanas, turklāt pasakot, ka ienīst /pers. C/. Tālāk /pers. A/, skaļi lamājoties, ar rokām pagrūda /pers. B/, kā rezultātā viņa ar zīdaiņu /pers. C/ rokās iekrita vannā, turklāt atsoties pret vannu ar muguru jostas vietas rajonā. /Pers. B/ sitienu rezultātā no deguna stipri tecēja asinis. Tādējādi /pers. A/ pielietoja emocionālo vardarbību pret mazgadīgajiem /pers. C/ un /pers. D/, un proti, bērnu klātbūtnē vardarbīgi izturoties pret viņu māti /pers. B/, ar to kaitējot viņu emocionālajai attīstībai. Pēc tam /pers. A/, atrodoties viesistabā, pielietojot emocionālo vardarbību, skaļi lamājās un kļiedza uz /pers. D/, kā rezultātā /pers. C/ un /pers. D/ sākuši raudāt, bet /pers. A/, neskatoties uz to, ar rokām saķēra /pers. D/ aiz matiem, tad tā turot, pielietojot fizisku spēku, raujot un paceļot aiz matiem ir aizmetis /pers. D/ uz otru istabas pusi, turklāt /pers. D/ krītot atsītās pret grīdu, kā rezultātā nodarīja mazgadīgajam /pers. D/ fiziskas ciešanas, turklāt /pers. A/ kļiedza, lai /pers. D/ vācas prom. Pers. B, lai izvairītos no tālākas agresijas un vardarbības izpausmēm pret viņu un mazgadīgajiem bērniem, atvēra dzīvokļa ārdurvis un kopā ar mazgadīgajiem bērniem izskrēja no dzīvokļa.

Kā jau minēts, tiesu prakses apkopojumā vērsta uzmanība uz to, ka apsūdzībā jābūt precīzai norādei par to, kāda veida apiešanās ar cietušo konstatēta – cietsirdīga vai vardarbīga, vai arī, iespējams, gan viena, gan otra veida apiešanās. Piemēram, Rīgas tiesas apgabala prokuratūra uzrādīja apsūdzību divām personām

par cietsirdīgu un vardarbīgu apiešanos ar mazgadīgo, turklāt nodarot fiziskas un psihiskas ciešanas. Apsūdzētās personas, uzskatot, ka rīkojas audzināšanas nolūkos, izdarīja lielu sitienu skaitu pa mazgadīgā galvu, ķermeni un ekstremitātēm, nodarot viņam ciešanas un miesas bojājumus. Turklāt apsūdzētās personas, lika stāvēt mazgadīgajam kaktā, speciāli izslēdzot gaismu telpā, un ilgstoši turēja ieslēgtu starp durvīm, ar to nodarot cietušajam psihiskas ciešanas³³. Ne vienmēr minētās norādes tiek ievērotas, un vardarbības veids nav konkretizēts apsūdzībā un netiek nodalīts izmeklēšanā. Analizējot tiesu praksi, secināms, ka vēl joprojām vislielākās grūtības nošķirt cietsirdīgu apiešanos un vardarbīgu apiešanos. Problēmas izpratnei analizēsim dažus tiesas spriedumus:

Kā piemērs cietsirdībai pret saviem pieciem mazgadīgajiem bērniem minams Limbažu rajona tiesas 2015. gada 10. jūnija spriedums lietā Nr. K21-0043-15/2 (krimināllieta Nr. 11280010614). K. S. atstāja vairākkārtīgi uz vairākām diennaktīm savus mazgadīgos bērnus vienus ieslēgtus dzīvoklī, bez nepieciešamās pārtikas un adekvātas uzraudzības, aizslēgusi arī durvis uz virtuvi un atņēmusi vecākajiem bērniem mobilos telefonus. Tāpat K. S. pēc jaunāko meitu piedzimšanas vairākas reizes, būdama ilgstošā prombūtnē, zīdaiņus atstājusi pārējo bērnu, kuri bija desmit, astoņus un sešus gadus veci, aprūpē un uzraudzībā, tādējādi pārkāpdama aizliegumu atstāt bērnu līdz septiņu gadu vecumam bez pieaugušo vai personu, kuras nav sasniegušas 13 gadu vecumu, klātbūtnes.

Liepājas tiesas 2013. gada 16. janvāra spriedumā (lietas Nr. 11261047313) norādīts, ka /pers. A/ būdams persona, no kuras cietušā ir materiāli un citādi atkarīga, cietsirdīgi un vardarbīgi apgājās ar mazgadīgo, nodarot fiziskas un psihiskas ciešanas, un šīm darbībām nav bijušas Krimināllikuma 125. vai 126. pantā paredzētās sekas, un konkrēti: /pers. A/ savā dzīves vietā – cietsirdīgi un vardarbīgi apgājās ar savu mazgadīgo audzumeitu /pers. B/, kura ir no viņa materiāli un citādi atkarīga, jo savas mazgadības dēļ nespēj pretoties pieaugušajiem. Pers. A, atrodoties alkohola ietekmē, savas dzīves vietas dzīvojamā istabā ne mazāk kā vienu reizi iesita ar roku mazgadīgai /pers. B/ pa sejas kreiso pusi, nodarot viņai miesas bojājumus: zemādas hematomas kreisās acs abu plakstiņu rajonos, multiplas zemādas hematomas sejas rajonā, galvas smadzeņu satricinājums, kas pēc sava rakstura pieskaitāmi pie viegliem miesas bojājumiem,

kas izraisa īslaicīgus veselības traucējumus no 7 dienām līdz 21 dienai. Ar šādu rīcību /pers. A/ pakļāva savu audzumeitu emocionālai un fiziskai vardarbībai. Viņa izdarīja smagu noziegumu, kas paredzēts Krimināllikuma 174. panta otrajā daļā. Šajā piemērā aprakstītais norāda uz vardarbīgu izturēšanos, fizisku vardarbību pret mazgadīgo. Savukārt pers. A darbībā nav konstatējamas pazīmes, kas raksturotu cietsirdīgu apiešanos ar mazgadīgo audzumeitu.

Kuldīgas rajona tiesas 2013. gada 12. novembra spriedumā (lietas arhīva Nr. K19-0113-13/2) apsūdzībā saskaņā ar Krimināllikuma 174. panta otro daļu, konstatēts, ka /pers. B/, būdams persona, no kura mazgadīgais ir materiāli un citādi atkarīgs, vardarbīgi apgājās ar mazgadīgo, nodarot fiziskas ciešanas, un šīm darbībām nav bijušas Krimināllikuma 125. vai 126. pantā paredzētās sekas. Pers. B, būdams persona, no kuras cietusī ir materiāli un citādi atkarīga, atrodoties savā dzīvesvietā, vardarbīgi izturējās pret mazgadīgo meitu /pers. D/. Pers. B aizdusmām tīši rāva mazgadīgo aiz ausīm, kā arī ar makšķeres kātu tīši vairākas reizes sita pa mazgadīgās /pers. B/ ķermeni: sēžu, galvu, kājām, rokām, nodarot /pers. B/ fiziskas sāpes un miesas bojājumus. /Pers. B/ noziedzīgo darbību rezultātā cietušai /pers. C/ tika nodarīti miesas bojājumi: virspusējas brūces ar zemādas hematomām abu aizauss rajonos, abos sēžas rajonos un abu cisku rajonos, kas pēc sava rakstura pieskaitāmi pie maznozīmīgiem miesas bojājumiem. Ar savām darbībām /pers. B/ izdarīja noziedzīgu nodarījumu, kas paredzēts Krimināllikuma 174. panta otrajā daļā. Šajā piemērā, pamatoti pers. B. darbības kvalificētas saskaņā ar Krimināllikuma 174. panta otro daļu kā vardarbīga apiešanās ar mazgadīgo.

Liepājas tiesas 2015. gada 30. septembra spriedumā (krimināllieta Nr.11261026715) konstatēts, ka apsūdzētais /pers. B/ būdams persona, no kuras cietušais ir materiāli un citādi atkarīgs, cietsirdīgi apgājās ar nepilngadīgo, nodarot viņam fiziskas un psihiskas ciešanas, kas nav izraisījušas Krimināllikuma 125. vai 126. pantā paredzētās sekas, un konkrēti: Pers. B savā dzīves vietā cietsirdīgi un vardarbīgi izturējās pret savu nepilngadīgo dēlu /pers. C/, kurš no viņa ir materiāli un citādi atkarīgs, jo dzīvo kopā ar viņu, nodarot dēlam fiziskas un psihiskas ciešanas. /Pers. B/ sistemātiski, pretēji bērna kā fiziski un intelektuāli nenobriedušas personas interesēm, cietsirdīgi un vardarbīgi apgājās ar dēlu /pers. C/ – bieži kā audzināšanas līdzekli izvēlējās sišanu ar

plaukstu vai dūri un speršanu ar kāju pa dažādām ķermeņa daļām, nodarot viņam fiziskas sāpes; dažkārt durstīja dēlam vēderā ar naža ievietotu nazi, draudēdams iedurt viņam; pārmeta viņam, ka no ģimenes ir aizgājusi māte; bez iemesla lika dēlam vairākkārt atvainoties. Turklāt /pers. B/ dēla klātbūtnē vairākkārt sacīja, ka pats izlēks pa 5. stāva logu vai ar nazi pārgriezīs sev kaklu. Ar šādām savām darbībām /pers. B/ ilgstoši pakļāva savu dēlu /pers. C/ emocionālai un fiziskai vardarbībai, kas būtiski negatīvi ietekmēja bērna psihoemocionālo stāvokli un personības attīstību.

Daugavpils tiesas 2015. gada 24. septembra spriedumā (lietas Nr. 11181216414), par Krimināllikuma 174. panta otrajā daļā paredzētā nodarījuma izdarīšanu, tiesa konstatēja, ka /pers. A/, būdams mazgadīgās /pers. B/ tēvs un persona, no kuras /pers. B/ bija morāli, materiāli un emocionāli atkarīga, atrodoties alkohola reibuma stāvoklī, pieļāva cietsirdību un emocionālo un fizisko vardarbību pret /pers. B/, kas izpaudās psiholoģiskā ietekmē un vardarbības pielietošanā, un tieši: atrašanās alkohola reibuma stāvoklī bērna klātbūtnē; skandālā un vardarbības pielietošanā attiecībā pret /pers. B/ māti /pers. C/ alkohola reibuma stāvoklī, kas notika /pers. B/ klātbūtnē; kliegšanā uz /pers. B/; vardarbības pielietošanā pret /pers. B/ šādos apstākļos: /pers. B/ kopā ar māti /pers. C/ ieradās savā dzīvoklī. /Pers. A/, atrodoties šajā dzīvoklī, alkohola reibuma stāvoklī, mazgadīgās /pers. B/ klātbūtnē, bez pamata sāka lamāties uz /pers. C/ un, ne mazāk kā vienu reizi, iesita viņai ar savu roku pa viņas roku. Kad mazgadīgā /pers. B/, redzot pret savu māti vērsto vardarbību, nobijās, sāka raudāt un mēģināja telefoniski izsaukt policiju, /pers. A/ sāka lamāties un kliegt uz /pers. B/, mēģinot ar fiziska spēka palīdzību izraut no viņas rokām mobilo telefonu. Kad /pers. C/, aizstāvēt savu meitu /pers. B/, nostājās starp /pers. B/ un /pers. A/, aizsedzot bērnu no tēva ar savu ķermeni, /pers. A/ mēģināja iesist ar roku /pers. C/, taču viņa izvairījās no šī sitiena un ieskrēja istabā. Tad /pers. A/, turpinot savas noziedzīgās darbības, sagrāba mazgadīgo /pers. B/ ar abām rokām aiz virsjakas, ar fiziska spēka palīdzību noguldīja /pers. B/ uz dīvāna un, turot viņu ar abām rokām aiz virsjakas krūšu rajonā, sāka /pers. B/ kratīt, mēģinot atņemt telefonu, bet, kad /pers. B/ paslēpa savu mobilo telefonu sev aiz muguras, /pers. A/, ne mazāk kā vienu reizi, iesita /pers. B/ ar dūri pa seju, pārsitot viņai augšlūpu un apakšlūpu, kā rezultātā /pers. B/ sāka tecēt asinis. Kad /pers. B/, pretojoties /pers. A/ vardarbībai, mēģināja viņu nogrūst

nost, /pers. A/ izgrieza /pers. B/ rokas viņai aiz muguras un, pielietojot fizisku spēku, atņēma viņai mobilo telefonu un iesita ar to pret sienu, pēc kā pameta dzīvokli. Šāda veida cietsirdība, emocionālā un fiziskā vardarbība mazgadīgajai /pers. B/ radījušas psihiskas ciešanas un fiziskas sāpes. Kā redzams, abos minētajos gadījumos nav sniegts konkrēts cietsirdīgas apiešanās pret nepilngadīgo vai mazgadīgo apraksts.

Var secināt, ka vardarbība ir vispārējs termins, kas aptver dažādus ļaunprātīgas uzvedības veidus. Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 1. panta 9¹. punktu vardarbība ir visu veidu fiziska vai emocionāla cietsirdība, seksuāla vardarbība, nolaidība vai cita veida izturēšanās, kas apdraud vai var apdraudēt bērna veselību, dzīvību, attīstību vai pašcieņu. Pamatoti ir citēt Krievijas profesoru atziņas: profesors Artūrs Bezverhovs (*A. Безверхов*) norādījis, ka vispārīgi vardarbība apzīmē viena cilvēka iedarbību uz otru cilvēku. Tādai ietekmei var tikt pakļauts cilvēka organisms (ķermenis), saprāts (psihe), griba (uzvedība)³⁴.

Profesors Aleksandrs Bojko (*A. Бойко*) raksta, ka vardarbība aizskar jebkura personīgo neaizskaramību fiziskajā un garīgajā līmenī³⁵. *Jāņem vērā, ka vardarbība pret bērnu var radīt gan īslaicīgas, gan ilgtermiņa sekas, kas nozīmīgi var ietekmēt bērna attīstību un sociāli psiholoģisko funkcionēšanu*³⁶. Vardarbības sekas var izpausties upura kognitīvajā, emocionālajā, fiziskajā un sociālajā jomā. Pētījumā par bērniem piedzīvoto aizskārumu atklāts, ka emocionāli neadekvāta izturēšanās un vardarbība un, protams, seksuāla izmantošana bērniem rada ļoti specifiskas izmaiņas smadzeņu darbībā³⁷.

Vardarbīga un cietsirdīga apiešanās ar nepilngadīgo ir sarežģīta un daudzveidīga sociāli tiesiska parādība. Vardarbība ir varas, spēka vai pārkāpuma demonstrēšanas, tātad aktīva darbība. Savukārt cietsirdīga apiešanās kā vardarbības veids ataino pasīvo attieksmes formu pret cietušo. Nenoliedzami, kriminālprocesos, kas vērsti pret bērniem, nepieciešama īpaši rūpīga visu faktisko apstākļu analīze.

Atsauces

- ¹ International Handbook of Violence Research. Volume 1. / edited by Heitmeyer W., Hagan J. Netherlands: Kluwer Academic Publishers, 2003. p. 13.
- ² Kipāne A. Seksuālās vardarbības kriminoloģiskās problēmas. Promocijas darbs. Rīga, Rīgas Stradiņa universitāte, 2015., 15. lpp.
- ³ Encyclopedia of Violence, Peace and Conflict. Volume 2. (F-Pe) / editor-in-chief L.R.Kurtz Academic Press, 2008, p. 153-154.
- ⁴ World Report on Violence and Health / edited E.G Krug, Mercy A.J., Zwi B.A. and Rafael Lozano R. Geneva: World Health Organization WHO, 2002, p. 6.
- ⁵ Krūmiņa V. Efektīvu līdzekļu ieviešana bērnu tiesību pārkāpumu novēršanā // Latvijas Republikas Augstākās tiesas biļetens, 2011. gada maijs, Nr. 2/2011. Skatīts 12.03.2013.
- ⁶ World Report on Violence and Health / edited E.G Krug, Mercy A.J., Zwi B.A. and Rafael Lozano R. Geneva: World Health Organization WHO, 2002, p. 35.
- ⁷ Valsts policija. Dažādas publikācijas par darba rezultātiem. Pieejams: <http://www.vp.gov.lv/?id=305&said=305> – Aplūkots 17.04.2016.
- ⁸ 2015. gadā notiesātas 49 personas; 2014. gadā – 49; 2013. gadā – 29; 2012. gadā – 40. TIS. Tiesu informācijas sistēma. Pieejams: https://tis.ta.gov.lv/tisreal?Form=TIS_STAT_O&topmenuid=0&groupid=tisstat – Aplūkots 17.04.2016.
- ⁹ Bērns vecumā no 14 gadiem līdz 18 gadiem.
- ¹⁰ Bērns līdz 14 gadu vecuma.
- ¹¹ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 2. Sevišķā daļa. Rīga, firma "AFS", 2007., 377. lpp.
- ¹² Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga, Tiesu namu aģentūra, 2000., 86. lpp.
- ¹³ Latviešu valodas vārdnīca. Rīga. Avots, 1987, 87. lpp.
- ¹⁴ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Rīga, Tiesu namu aģentūra, 2009., 181. lpp.
- ¹⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Kriminālietu departamenta 2006. gada 5. janvāra lēmums lietā SKK 01-12/06.

- ¹⁶ Tiesu prakse krimināllietās par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo. Augstākā tiesa, 2015.
- ¹⁷ Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss: 172.² pants – Fiziska un emocionāla vardarbība pret bērnu. 172.⁴ pants – Bērna atstāšana bez uzraudzības. 173. pants – Bērna aprūpes pienākumu nepildīšana.
- ¹⁸ Ogres rajona tiesas 2014. gada 29. septembra spriedums, lieta Nr. K24-0290-14/2, krimināllieta Nr. 11310022914.
- ¹⁹ Vilks A. Deviantoloģija (mācība par uzvedības sociālajām novirzēm). Rīga, Tiesu namu aģentūra, 2000., 227-228. lpp.; Bērns un kriminalitāte / autoru kolektīvs, zin. red. A. Vilks. Rīga, SIA „Izdevniecība RaKa”, 2001., 111. lpp.
- ²⁰ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2015. gada 18. februāra spriedums, lieta Nr. K30-0205-15/10, krimināllieta Nr. 11094084212.
- ²¹ Daugavpils tiesas 2013. gada 1. oktobra spriedums, liet Nr.K12-0550-13/9, krimināllieta Nr.11181193112.
- ²² Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 2. Sevišķā daļa. Rīga, firma “AFS”, 2007., 377. lpp.
- ²³ Tiesu prakse krimināllietās par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo. Augstākā tiesa, 2015., 49. lpp.
- ²⁴ Bezjūtīgs, vienaldzīgs (pret citiem); arī nežēlīgs. www.tezaurs.lv
- ²⁵ Krouss Dž. Vardarbības apzināšana un atpazīšana. Informatīvs materiāls skolotājiem. Rīga, KC „Dardedze”, 2000., 13.-14. lpp.
- ²⁶ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Rīga, Tiesu namu aģentūra, 2009., 36. lpp.
- ²⁷ Шарапов Р.Д. Физическое насилие в уголовном праве. Санкт-Петербург, 2001, с. 66.
- ²⁸ Svešvārdu vārdnīca – [ang. *internalization`internalize, uzņemt sevi*; lat. *internus`iekšējs, vietējs*] – psihisks process, kurā ārējie iespaidi un uztvērumi, kas saistīti ar kādu cilvēku (piem., māti, tēvu), kļūst par iekšēju subjektīvu tēlu.
- ²⁹ Ruduša V. Emocionālā vardarbība. Rīga, RaKa, 2012., 25. lpp.
- ³⁰ Johnson S.A. Physical Abusers and Sexual Offenders. Forensic and Clinical Strategies. New York, Taylor&Francis, 2007, p. 61-62.
- ³¹ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Rīga, Tiesu namu aģentūra, 2009., 317.-318. lpp.
- ³² Tiesu prakse krimināllietās pēc Krimināllikuma 160. un 162. panta. Augstākās tiesas Krimināllietu departaments. 2007., 43. lpp.
- ³³ Latvijas Republikas prokuratūra. Pieejams: <http://www.prokuratūra.gov.lv/public/30440.html> – Aplūkots 17.04.2016.
- ³⁴ Безверхов А. Понятие и виды насилия в уголовном праве России: вопросы правотворчества и право применения. // Уголовное право, 2014, № 4, с.11.
- ³⁵ Комментарий к УК Российской Федерации / под ред. А.И. Бойко. Ростов н/Д, 1996, с. 278.
- ³⁶ Bērns kā cietušais. Pieejams: <http://www.bernskacietusais.lv/> – Aplūkots 13.04.2016.
- ³⁷ Heim C.M., Mayberg H.S., Mletzko T., Nemeroff C.B., Pruessner J.C. Decreased Cortical Representation of Genital Somatosensory Field after Childhood Sexual Abuse. // American Journal of Psychiatry, 2013, June 1.

Abstract

Violence and cruelty against children is not only problem in Latvia but it is also global problem. There is a special section in Latvian Criminal Law regarding to protection minor against cruel and violence.

The article is devoted to the analysis of the *corpus delicti* of cruel towards and violence against a minor. The author has analysed difference between concepts cruelty treatment towards minor and violence against minor.

The author of the paper came to conclusion that necessary condition for proceeding of qualification is scrutiny of all circumstances of crime.

Аннотация

Насилие и жестокость в отношении детей является не только проблемой Латвии, но и глобальной проблемой. В Уголовном законе Латвии есть специальная статья о защите несовершеннолетнего от жестокого обращения и насилия.

Статья посвящена анализу состава преступления жестокость и насилие в отношении несовершеннолетнего. Автором проанализированы различия в понятиях жестокости в отношении несовершеннолетнего и насилия в отношении несовершеннолетнего.

Автор статьи пришел к выводу, что необходимым условием квалификации преступления является тщательное исследование всех его обстоятельств.